

نقش آنسیترال در توسعه حقوق

تجارت بین الملل:

دکتر عبدالحسین شیروی

(استاد پردیس قم دانشگاه تهران)

.....
 کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد (آنسیترال) در ۱۷ دسامبر ۱۹۶۶ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد جهت بهبود و توسعه ساختارهای حقوقی تجارت بین الملل تأسیس شد. مهمترین مأموریت آنسیترال یکسان سازی و نوسازی حقوق تجارت بین الملل از طریق ابزارهای قانون گذاری و غیر قانون گذاری در موضوعات گوناگون حقوق تجارت بین الملل می باشد. این موضوعات شامل حل و فصل اختلافات تجاری، قراردادهای تجاری بین المللی، حمل و نقل، ورشکستگی، تجارت الکترونیکی، پرداختها ی بین المللی، تضمین معاملات بین المللی و تأمین کالاها و خدمات است.^۲
 آنسیترال بر اساس قطعنامه شماره ۲۲۰۵ مجمع

عمومی سازمان ملل متحد مأموریت یافت تا نسبت به موارد زیر اقدام نماید:
 - تشویق کشورها به پیوستن هر چه بیشتر به کنوانسیون های موجود و پذیرش قوانین نمونه و مقررات متحد الشکل

- تهیه کنوانسیون های بین المللی جدید، قوانین نمونه، مقررات متحد الشکل و تشویق به پذیرش آنها و تدوین اصطلاحات تجاری و مقررات، عرف ها و رویه ها تجاری و تشویق به پذیرش آنها.

- ارتقا شیوه ها و متدها جهت نیل به اعمال و تفسیر واحد از کنوانسیون های بین المللی و مقررات متحد الشکل
 - جمع آوری و درل اختیار گذاشتن اطلاعات مربوط به توسعه مقررات حقوقی در سطح قانونگذاری ملی کشورها و از جمله رویه های قضایی ملی
 - ایجاد و حفظ ارتباط تنگاتنگ با «کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد»^۳

آنسیترال از نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد است و اعضای آن از کشورهای عضو سازمان ملل متحد انتخاب می گردد. اعضای اولیه آنسیترال ۲۹ کشور بودند که در سال ۱۹۷۳ به ۳۶ کشور و در سال ۲۰۰۲ به ۶۰ کشور افزایش پیدا

مهمترین مأموریت آنسیترال یکسان سازی و نوسازی حقوق تجارت بین الملل از طریق ابزارهای قانون گذاری و غیر قانون گذاری در موضوعات گوناگون حقوق تجارت بین الملل می باشد.

کرد. نحوه انتخاب اعضا به نحوی طراحی شده که کشورهای عضو آنسیترال از کلیه مناطق جغرافیایی، قطبهای اقتصادی و نظامهای حقوقی متفاوت انتخاب شوند. در این جهت از قاره آفریقا ۱۴ عضو از قاره آسیا ۱۴

عضو، از کشورهای اروپای شرقی ۸ عضو، از کشورهای آمریکای لاتین ۱۰ عضو و از کشورهای اروپای غربی و سایر کشورها ۱۴ عضو انتخاب می شوند. هر سه سال انتخابات برگزار شده و نیمی از اعضا آنسیترال انتخاب می شوند. کشور جمهوری اسلامی ایران فعلاً عضو آنسیترال است و عضویت وی تا سال ۲۰۱۰ ادامه دارد

۱ - United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL).

۲ - Herrmann, Gerold, The Contribution of UNCITRAL to the Development of International Trade, p. ۳۶.

۳ - United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)

فعالیت‌های آنسیترال در سه سطح سازماندهی شده و انجام می‌گیرد. اولین و عالی‌ترین سطح آنسیترال کمیسیون است که هر سال به طور متناوب یکسال در نیویورک و یک سال در وین با حضور نمایندگان کشورهای عضو برگزار می‌شود. سازمانهای بین‌المللی و همچنین کشورهای عضو سازمان ملل که عضو آنسیترال نبوده می‌توانند به صورت ناظر در این نشست‌ها شرکت نمایند. در نشستهای کمیسیون متن‌هایی که در سطح گروه‌های کاری آماده شده مورد بحث قرار گرفته‌نهایی می‌شود و به تصویب می‌رسد. فعالیتهای اصل آنسیترال در سطح گروه‌های کاری انجام می‌شود که هر سال دو جلسه برقراری کنند. اعضای گروه‌های کاری را نمایندگان کشورهای عضو تشکیل می‌دهند. هماهنگی لازم بین اعضای گروه‌های کاری و تهیه مدارک لازم توسط دبیرخانه آنسیترال انجام می‌شود. مرکز دبیرخانه در نیویورک مستقر بوده و وظایف متعددی از جمله تهیه پیش‌نویس‌ها، گزارشات و تحقیقات حقوقی، تنظیم متن‌های مربوط می‌باشد.

روشها و ابزارهای اتخاذی توسط آنسیترال برای نوسازی و یکسان‌سازی حقوق تجارت بین‌الملل را می‌توان به سه دسته کلی در سه سطح متفاوت تقسیم کرد: قانون‌گذاری^۱، قراردادی^۲ و تئینی^۳.

در روش تقنینی آنسیترال تلاش می‌کند که قوانین و مقررات کشورها در مورد موضوعات حقوق تجارت بین‌الملل را از طریق تهیه "کنوانسیون"^۴، "قانون نمونه"^۵، "راهنماهای قانونگذاری"^۶ و

"شروط نمونه"^۷ نوسازی و یکسان‌سازی نماید. کنوانسیون‌های متفاوتی توسط آنسیترال تهیه شده است که برخی از آنها مقبولیت زیادی پیدا کرده است. با پذیرش هر کدام از این کنوانسیون‌ها توسط کشورها، قوانین و مقررات این کشورها تا حدی که در کنوانسیون مربوط منعکس است متحد‌الشکل و یکسان می‌گردد. از مهمترین این کنوانسیون‌ها، کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص قراردادهای مربوط به فروش بین‌المللی کالا (وین ۱۹۸۰)^۸ است که این کنوانسیون در سال ۱۹۸۰ نهایی و به تصویب آنسیترال رسید و از ابتدای سال ۱۹۸۸ نسبت به اعضای خود لازم‌الاجرا گردید. این کنوانسیون مباحث مربوط به انعقاد بیع بین‌المللی کالا، حقوق و تعهدات بایع و مشتری و ضمانت اجراهای عدم انجام تعهدات را به نحو مطلوبی تدوین کرده است. این کنوانسیون تا کنون ۷۰ کشور که بیش از ۹۰٪ تجارت بین‌الملل را در اختیار دارند پذیرفته شده است ولی ایران هنوز به این کنوانسیون ملحق نشده است.

علاوه بر کنوانسیونها، آنسیترال از طریق تهیه قوانین نمونه به کشورهای گوناگون کمک می‌کند که قوانین خود را اصلاح و متناسب با نیازهای تجارت بین‌الملل نوسازی نمایند. این قوانین نمونه برای قانون

بیش از ۵۵ کشور قانون داوری تجاری بین‌المللی را به صورت قانون ملی خود به تصویب رسانده‌اند.

۷- Model Provisions

۸ - The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Vienna, ۱۹۸۰).

جهت ملاحظه متن انگلیسی این کنوانسیون همراه با ترجمه غیر رسمی آن به زبان فارسی مراجعه شود به: دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی؛ مجله حقوقی؛ سال ۱۳۶۷؛ شماره ۹؛ ص ۲۳۳ به بعد.

۱- Legislative

۲- Contractual

۳- Explanatory

۴- Convention

۵- Model Law

۶- Legislative Guides

گذاری در کشورهای گوناگون الگو خواهد بود که با اقتباس از آن بتوانند قوانین مورد نیاز را به تصویب و یا اصلاح نمایند. از طریق این روش، قانون کشورها به یکدیگر نزدیک شده و یکسان سازی قوانین و مقررات در سطح جهانی محقق می شود. از مهمترین این قوانین نمونه "قانون نمونه داوری آنسیترال"^۱ است که در سال ۱۹۸۵ توسط آنسیترال تهیه و در سال ۲۰۰۶ مورد تجدید نظر قرار گرفت. هدف از این قانون نمونه کمک به کشورها در جهت تصویب یک قانون مدرن در خصوص شیوه داوری تجاری بین المللی و تحقق وحدت حقوقی در این رابطه می باشد. برخی از کشورها، متن این قانون نمونه را عیناً و بدون تغییر به تصویب مراجع قانون گذاری خود رسانده و برخی دیگر با اصلاحاتی این قانون نمونه را تصویب کرده اند. در سال ۱۳۷۶ این قانون با اصلاحاتی تحت عنوان "قانون داوری تجاری بین المللی ایران" به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. بیش از ۵۵ کشور این قانون نمونه را به صورت قانون ملی خود به تصویب رسانده اند.

از آنجا که پذیرش کنوانسیون ها و قوانین نمونه توسط کشورها با محدودیتهای زیادی روبرو است، در برخی موارد آنسیترال بجای تهیه کنوانسیون و قوانین نمونه، مبادرت به تهیه "راهنماهای قانون گذاری" نموده است. در این روش به جای تهیه قانون نمونه و یا کنوانسیون، آنسیترال جهت راهنمایی قانون گذاران برای تهیه یک قانون مناسب در خصوص یک موضوع، راهنمایی را تهیه و منتشر می نماید. این

۱ - UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (۱۹۸۵).

جهت ملاحظه متن انگلیسی این قانون نمونه همراه با ترجمه غیر رسمی آن به زبان فارسی مراجعه شود به: دفتر خدمات حقوقی بین المللی؛ مجله حقوقی؛ سال ۱۳۶۴؛ شماره ۴؛ ص ۲۰۷ به بعد.

راهنماها علاوه بر بیان موضوعات اصلی که باید در چنین قانونی مطرح شود، به بیان راه حلهای گوناگون می پردازد و توصیه هایی در این خصوص به کشورها ارائه می کند. به عنوان مثال، آنسیترال در سال ۲۰۰۴ "راهنمای قانون گذاری مربوط به قانون ورشکستگی"^۲ را تصویب و منتشر نمود. این راهنما می تواند مورد استفاده قانون گذارانی قرار گیرد که تمایل دارند مقررات مربوط به ورشکستگی خود را نوسازی و اصلاح نمایند. آخرین شیوه آنسیترال در ابزارهای قانون گذاری تهیه و تصویب "شروط قانونی نمونه"^۳ است.

افراد اعم از حقیقی و حقوقی می توانند توافق نمایند که اختلافات حاصله و یا آتی آنان مطابق با مقررات داوری آنسیترال حل و فصل گردد.

در حالی که قانون نمونه موضوع مورد بحث را نسبتاً به صورت جامع پوشش می دهد، مقررات

قانونی نمونه تنها بخشی از آن موضوع را پوشش می دهد و سایر بخشها را به خود کشورها واگذار می کند. به عنوان مثال آنسیترال در سال ۲۰۰۳ مبادرت به تهیه مقررات قانونی نمونه در خصوص "تأمین مالی پروژه های زیرزمینی توسط بخش خصوصی"^۳ نمود. این مقررات تنها بخشی از قانون مورد نیاز در این موضوع را پوشش می دهد.

روش دیگری که جهت یکسان سازی و مدرن سازی قوانین تجارت بین الملل مورد استفاده آنسیترال قرار گرفته است، ابزار قراردادی است. این روش براین واقعیت متکی است که "اصل لزوم قراردادها" و "اصل آزادی قراردادی" در اکثر کشورها مورد پذیرش قرار گرفته و بنابراین امکان دارد که با درج

۲ - Legislative Guide on Insolvency Law.
 ۳ - Model Legislative Provisions on Privately Financed Infrastructure Projects.

شرایط عمومی از قبل تهیه شده در متن قرار داده‌ها، حقوق و تکالیف طرفین قرارداد را به طور مناسب و منصفانه ای تعیین نمود. به عنوان مثال، آنسیترال در سال ۱۹۷۶ مجموعه مقرراتی را در خصوص داوری تهیه و منتشر نمود.^۱ این مقررات شامل یک مجموعه ی منسجم مقررات شکلی در خصوص حل و فصل اختلافات تجاری بین المللی از طریق داوری است. این مقررات به صورت کنوانسیون و یا قانون نمونه ارائه نشده و در صورتی نسبت به افراد لازم الاجرا خواهد شد که طرفین قرارداد موافقت نمایند که اختلاف خود را مطابق با مقررات داوری آنسیترال حل و فصل نمایند. بنابراین افراد اعم از حقیقی و حقوقی می توانند توافق نمایند که اختلافات حاصله و یا آتی آنان مطابق با مقررات داوری آنسیترال حل و فصل گردد. البته طرفین قرارداد آزاد هستند که مقررات مزبور را با تغییراتی قبول کنند و یا برخی از مقررات آن را کلاً نپذیرند.^۲ بر همین منوال، آنسیترال در سال ۱۹۸۰ مبادرت به تهیه و انتشار مقررات مربوط به سازش نمود که در صورت توافق طرفین بر آن مقررات، اختلافات ناشی از قرارداد ابتدا از طریق سازش براساس آن مقررات حل و فصل می شود.^۳

آخرین روشی که برای نوسازی و یکسان سازی قوانین تجارت بین الملل توسط آنسیترال اتخاذ شده است از ابزارهای تبیینی است. بدین منظور آنسیترال مجموعه ای از راهنماها را منتشر می کند که به

طرفین قرارداد کمک می کند که بتواند یک قرارداد منصفانه و مناسب تنظیم کنند. به عنوان مثال، آنسیترال در سال ۱۹۹۲ یک راهنما جهت انعقاد قراردادهای بین المللی تجارت متقابل تهیه کرد که کلیه نکات مهم یک قرارداد تجارت متقابل توضیح داده شده و حتی شرط قراردادی مربوط نیز پیشنهاد شده است.^۴ این راهنما برای کسانی که می خواهند قراردادهای تجارت متقابل را مذاکره و تنظیم کنند بسیار ارزشمند و مفید می باشد. بینانیه هایی که در مورد تفسیر برخی کنوانسیونها و یا قوانین نمونه توسط آنسیترال منتشر می شود از جمله ابزارهای تبیینی محسوب می شود.

به طور خلاصه، آنسیترال یکی از نهادهای بین المللی بسیار فعال در زمینه نوسازی و یکسان سازی حقوق تجارت است که تلاش نموده از طریق بکار گیری ابزارهای گوناگون مأموریتهای محوله را به نحو مطلوبی انجام دهد. آنسیترال به حقوقدانان و فارغ التحصیلان حقوق امکان می دهد که در دوره های دو ماهه به مقر آنسیترال در وین اعزام شده و با تیم های کارشناسی آنها پژوهش انجام دهند و از نزدیک با فعالیت های آنسیترال آشنا شوند.

۱- UNCITRAL Arbitration Rules (۱۹۷۶)

۲ - چنانچه در دعاوی ایران و آمریکا، دولت جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا موافقت نمودند که کلیه دعاوی خود را از طریق داوری و بر اساس مقررات داوری آنسیترال (با اصلاحاتی) حل و فصل نمایند. برای دیدن متن این مقررات و اصلاحات به عمل آمده توسط طرفین مراجعه شود به: دفتر خدمات حقوقی بین المللی؛ مجله حقوقی؛ سال ۱۳۶۴؛ شماره ۲؛ ص ۲۰۴ به بعد.

۳ - UNCITRAL Conciliation Rules (۱۹۸۰)